

P. v. úpl. cena ve 1. H. 2. H. II č. 4-12

UNIVERZITNÍ NOVINY

ROČNÍK 6

7-8/99

ISSN 1211-6866

31. srpna 1999

List Masarykovy univerzity a Nadace Universitas Masarykiana

Čestné doktoráty MU

prof. Josefu Brožkovi a prof. Stanislavu Vepřekovi

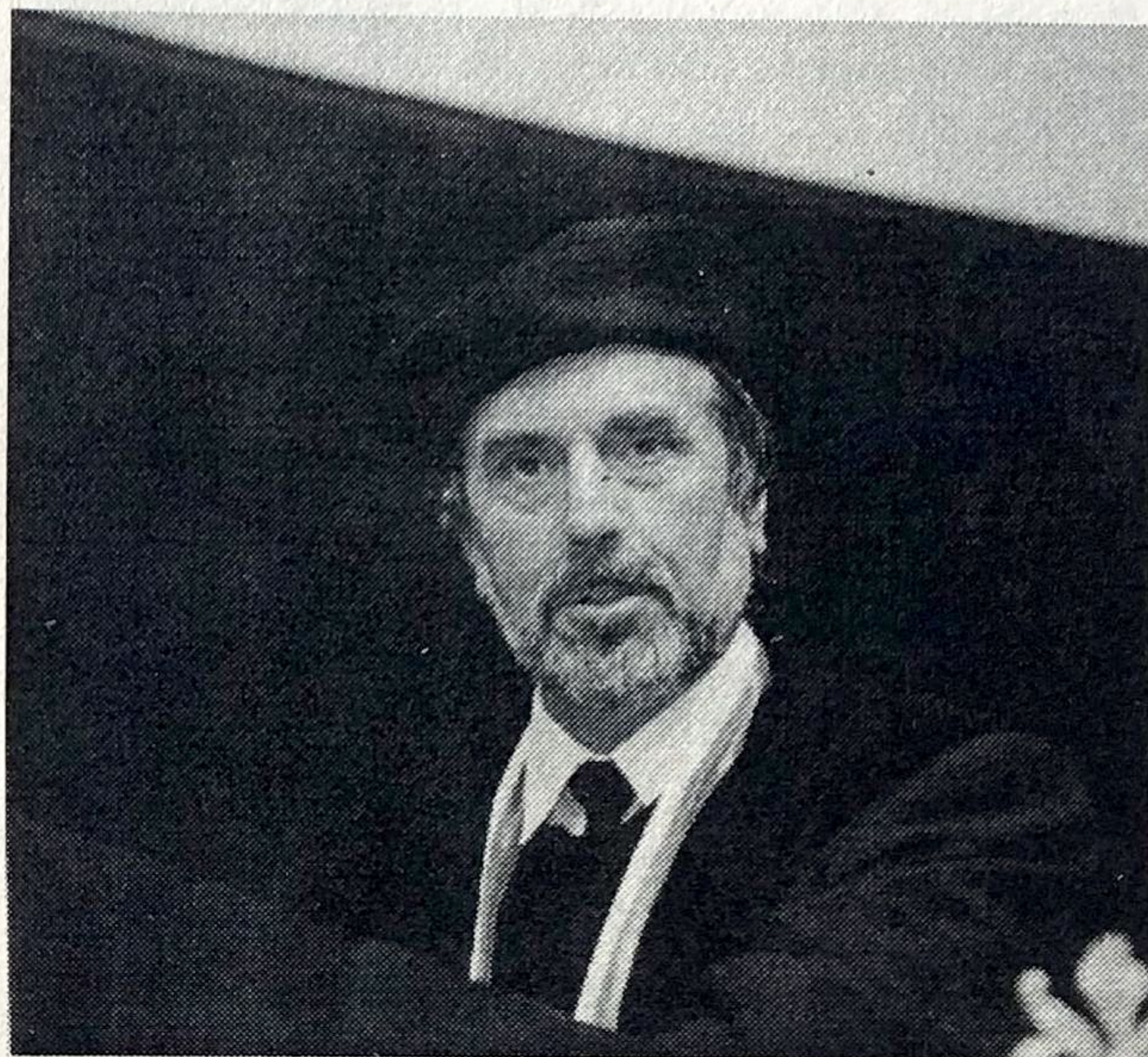
Udělení čestného doktorátu Masarykovy univerzity prof. PhDr. Josefu Brožkovi

Dne 28. května 1999 byl v Auditoriu maximu na Právnické fakultě MU slavnostně promován u příležitosti svých 85. narozenin *prof. PhDr. Josef Brožek*, emeritní profesor fyziologické hygieny na School of Public Health při univerzitě v Minneapolis (ve státě Minnesota v USA) a emeritní profesor psychologie Pensylvánské univerzity v Bethlehemu (Pennsylvania, USA).

KAREL LINHART

Promoce měla, tak jak již je na Masarykově univerzitě součástí tradice, důstojný a vskutku slavnostní charakter, podtržený tím, že mezi členy naší akademické obce byl přijat vskutku světově uznávaný vědec a mimořádná osobnost.

Proto rektor *prof. RNDr. Jiří Zlatuška, CSc.*, za přítomnosti prorektorů MU, děkanů fakult, jejich statutárních zástupců, proděkanů, předsedy Akademického senátu, kvestora MU, členů vědecké rady a dalších významných hostů, s radostí udělil souhlas k promočnímu aktu. Promotorem byl *prof. MUDr. Milan Dokládalo, CSc.*, doktoranda představil děkan Lékařské fakulty MU *prof. MUDr. Jiří Vorlíček, CSc.*

Slavnostní akt udílení čestných doktorátů MU pánům prof. dr. Josefu Brožkovi a prof. dr. Stanislavu Vepřekovi v Auditoriu maximu MU na Právnické fakultě MU 28. května 1999: prof. Vepřek při inauguračním projevu. Foto: Marie Kratochvílová.

Čtenářům *Univerzitních novin* přinášíme údaje, charakterizující život a dílo prof. PhDr. Josefa Brožka, přednesené při slavnostním aktu (děkujeme také za laskavé poskytnutí dalších informací prof. MUDr. Milanu Dokládalo, CSc.).

Profesor Josef Brožek, původem Čech, se narodil 14. srpna 1913 v Podolí u Mělníka. Rodiče

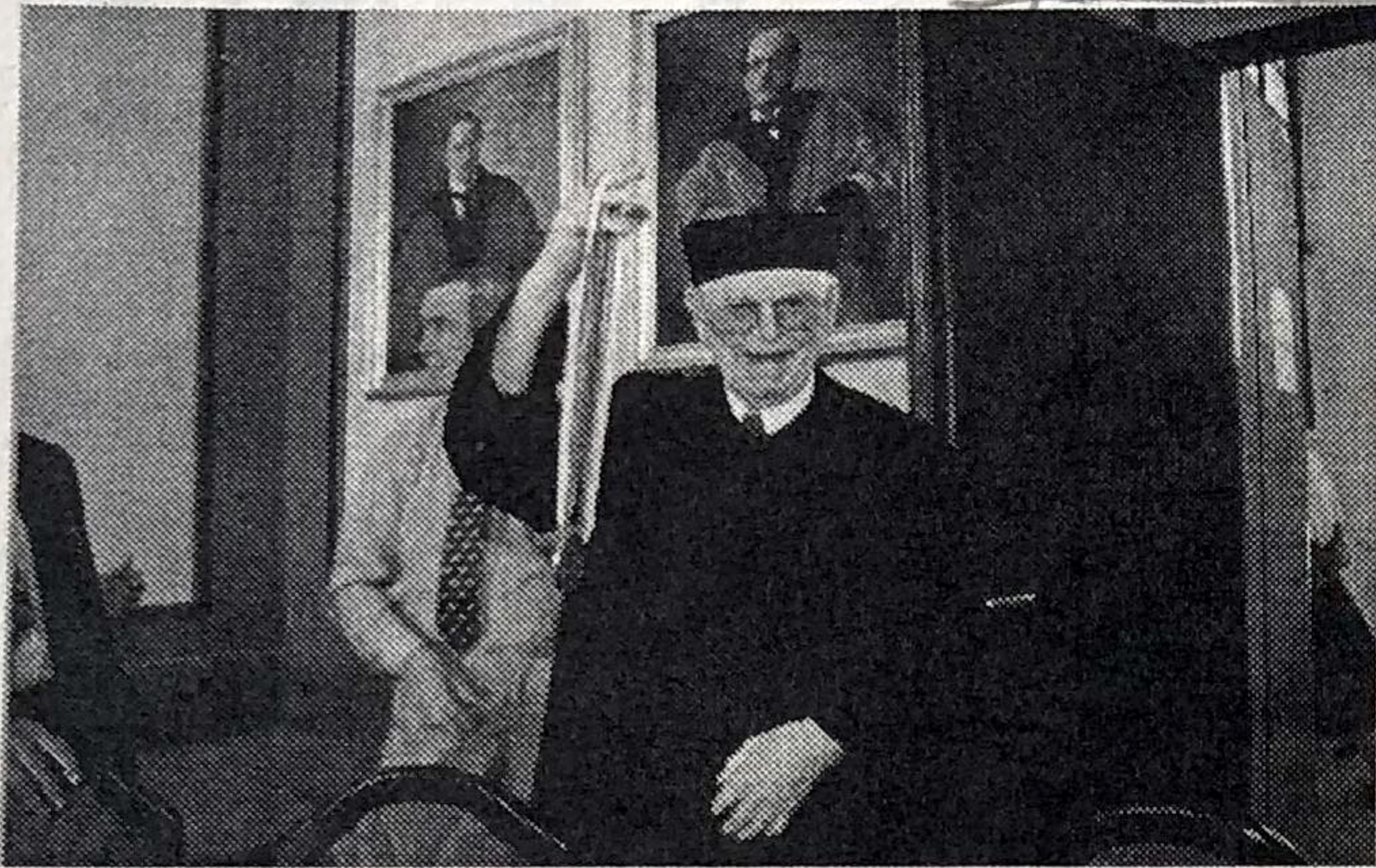
Z OBSAHU

Zprávy z Masarykovy univerzity: Rektorát: Akademické aktuality; Lékařská fakulta: S. Čech – K. Linhart, I. moravský morfologický den: vědecké setkání uspořádané k 80. výročí Masarykovy univerzity na Lékařské fakultě MU; L. Bařinka, Panu docentu J. P. Novákovi s vděkem a poděkováním k jeho významnému jubileu; Přírodovědecká fakulta: P. Blažek, Karel Koutský – významný brněnský matematik; S. Hrdličková, Joachim Barrande (1799–1883); Z akademického života: Čestné doktoráty MU prof. Josefu Brožkovi a prof. Stanislavu Vepřekovi; T. Pospíšil, Abeceda kultury USA, aneb jak jsem je poznal (III); L. Pospíšil, Za Ladislavem Novákem; Věda a výuka: J. P. Novák, Arthur Schopenhauer; Studentská vědecká a umělecká činnost: M. Bohunová, Kde a jak umírali vojáci z bitvy u Slavkova roku 1805; Literatura a umění: Dvacet pět rádek Ludvíka Kundery; Aforismy profesora Komendy; L. Pospíšil, Noblesní a meditativní – Karel Teissig; L. Pospíšil, Doktor v minovém poli – MUDr. Slavoj Hontela; V. Linhartová – J. Holčík, Literární tvorba autorů Masarykovy univerzity; František Hamza (I); Rozhovory Univerzitních novin: s prof. MUDr. Zdeňkem Lukášem, CSc., vedoucím Imunohistochemického centra LF MU; Nechám své vzpomínky plynout... – rozhovor s doc. MUDr. Jaromírem Petrem Novákem (II); s Isabelou Clements-Jewery, aspirantkou z Bristolu; Publikace: H. T. Mandl, Vynikající kniha o Janáčkově významu v hudební kultuře; V. Spousta, Když je rozum zaujat věcí...; Panoráma světových vědeckých časopisů a knih; Kulturní zápisník: I. Pospíšil, Není naděje aneb O smutku z humoru; Etický a sociální zápisník: J. Sedlák, Muž, žena a hlad a jiné problémy; Seznam autorů čísla

3508-1038.444 6,1999,2

UN

MZK-UK Brno

Slavnostní akt udílení čestných doktorátů MU pánům prof. dr. Josefu Brožkovi a prof. dr. Stanislavu Vepřekovi v Auditoriu maximo MU na Právnické fakultě MU 28. května 1999: prof. Brožek po převzetí čestného doktorátu. Foto: Marie Kratochvílová.

se krátce po jeho narození přestěhovali na dva roky do Varšavy a poté pět let na Sibiř. Po návratu žili v Polici nad Metují, v Brně a v Praze, kde jejich syn maturoval. Po promoci pokračoval dr. Josef Brožek ve studiu antropologie u prof. J. Matiegky na Univerzitě Karlově v Praze. Když nastoupil jako psycholog do Baťových závodů ve Zlíně, měl v úmyslu pokračovat ve studiu antropologie na Masarykově univerzitě u prof. V. Suka. Ovšem toto studium již nemohl dokončit, i když připravoval disertační práci na téma „Věkové změny některých tělesných charakteristik u člověka“.

Na podzim roku 1939 totiž odešel Josef Brožek do USA, kde na univerzitě v Minneapolis pokračoval v postgraduálním studiu aplikované psychologie, ale současně také ve studiu antropologie, která se z hluboké záliby záhy stala jeho hlavní pracovní náplní. Od roku 1941 se zapojil do práce laboratoře fyziologické hygieny v Minneapolis. Za necelých třicet let zde mohl rozvinout své schopnosti a rozpracovat metodiku výživové antropologie, v níž dosáhl celosvětově uznávaných zásluh. Výzkum složení lidského těla *in vivo* je spojován s jeho jménem.

Značné výzkumné úsilí věnoval prof. Brožek hodnocení podílu jednotlivých složek lidského organismu *in vivo*, zvláště tukové tkáně a svaloviny a sledování jejich změn pod vlivem různých zevních a vnitřních podnětů fyziologického a patologického rázu. Jednou z nejmocnějších pohnutek se stala především potřeba exaktnějších referenčních údajů kvantitativního rázu pro výklad různých fyziologických a metabolických funkcí, nežli je prostá tělesná váha nebo tělesný povrch. Tento zcela nový, důsledný dynamický přístup, označovaný také jako *třídímenzionální antropometrie*, doplňuje tradiční, převážně statistické antropometrické údaje, zpřesňuje jejich interpretaci a přináší nové významné výzkumné podněty.

Výsledky Brožkových prací, často experimentálního charakteru, významně přispěly k revizi

některých dříve tradovaných názorů na význam a vzájemné vztahy jednotlivých složek živého lidského organismu, takže jejich autor vytvořil základy pro uplatnění těchto metod pro klinickou medicínu. V „modelu“ složení lidského těla, který byl vytvořen v Brožkově laboratoři, se váha těla rozpadá na dvě složky, na tzv. vztažnou tělesnou hmotu s vypočtenou hustotou a známým obsahem tuku, a na tzv. obézní tkáň. Na základě váhového přírůstku, váhového úbytku a rozdílů mezi jedinci s vysokou a nízkou hustotou tuku byly stanoveny tři druhy obézní tkáně a jejich složení bylo vyjádřeno množstvím extracelulární tekutiny, tuku a buněčného rezidua. Z těchto údajů byly odvozeny vzorce pro stanovení množství obézní tkáně, množství tuku sdruženého s obézní tkání a celkové množství tuku v těle, jehož hustota je zjišťována empiricky. Posléze se podařilo stanovit také vzorec pro nejjednodušší model složení lidského těla.

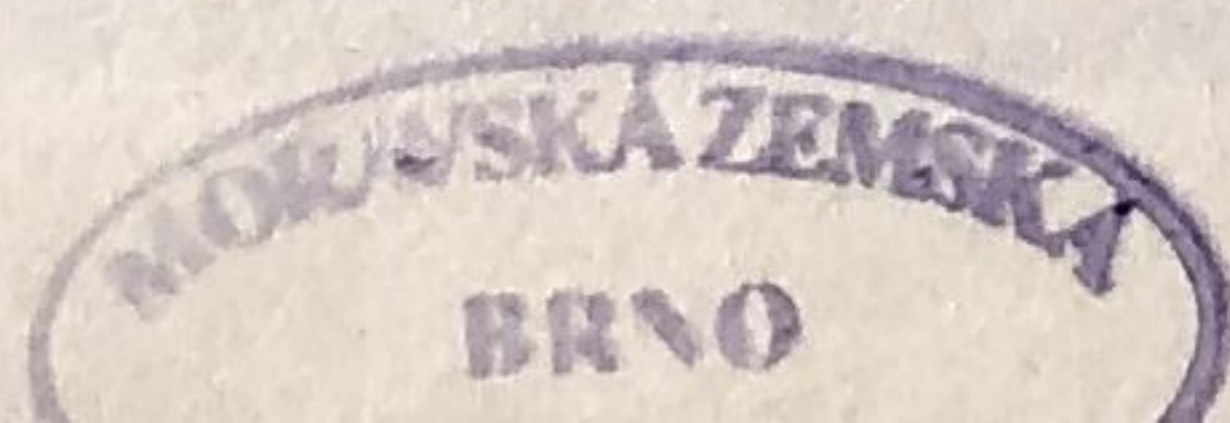
Prof. Josef Brožek uveřejnil více než dvě stě třicet prací, je autorem několika monografií a kapitol k této tematice v celosvětových učebnicích antropologie, výživy i některých klinických oborů. Zorganizoval asi patnáct sjezdů a symposií s touto tematikou prakticky ve všech světadílech.

Brožkem navržené postupy rozpracovávali četní badatelé v různých zemích. K nejvýznamnějším patřil například prof. L. Novak, jeho asistent a spolupracovník, který byl iniciátorem spolupráce Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně a univerzity v texaském Dallasu. V České republice patří k hlavním pokračovatelům prof. Brožka doc. dr. Prokopec a doc. dr. Pařízková.

Pravděpodobně nejvýznamnějším a nejznámějším dílem prof. Brožka se stala obsáhlá monografie o *biologii hladovění člověka*, v níž poukázal mimo jiné rovněž na vliv podvýživy na lidské chování.

Od konce šedesátých let přesunul prof. Brožek svůj hlavní zájem na *psychologii* a přesídlil na Pensylvánskou univerzitu v Bethlehemu, kde pracoval až do odchodu do důchodu jako profesor psychologie. Ovšem s nutriční antropologií byl i nadále v živém styku.

O ohlasu díla prof. Brožka svědčí nejlépe „Citation Index“, který v období od roku 1964 do roku 1982 cituje jeho práce téměř pětsetkrát. Nejčastěji jsou uváděny Brožkovy práce o složení těla, antropometrii výživy, výživě a chování, stárnutí a o výkonnosti a únavě. Ani za období své, dnes již téměř dvacetileté, emeritury nezůstal prof. Brožek vědecky nečinný, ba právě naopak. Na kontě jeho publikací přibýlo dalších pět knih a sborníků. Převažují však již práce z dějin české antropologie a psychologie. Významné místo v tomto

směru zaujímá jeho knižní publikace *J.E. Purkyně and Psychology*, vydaná ve spolupráci s doc. Hoskovcem z Prahy v nakladatelství Academia v Praze v roce 1987.

Prof. Brožek udržuje trvale kontakty s antropology, fyziology a psychology v České republice. Pravidelně do naší země přijíždí a přes vysoký věk stále přednáší na různých kongresech a sympoziích. Svým českým kolegům pomáhá obstarávat odbornou literaturu i při cestách do USA, kde je neúnavným propagátorem české vědy. Několikrát navštívil také Masarykovu univerzitu, přednášel u nás na schůzích Biologické a Antropologické společnosti. Publikoval ve vědeckém časopise Lékařské fakulty ve *Scripta Medica*, ve *Zprávách Čs. antropologické společnosti*, v *Čs. morfologii* aj. Dlouholeté přátelství jej zejména pojilo se zesnulým profesorem anatomie na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity MUDr. et RNDr. K. Žlábkem, s nímž se dobře znal ještě z předválečné doby – ze studií na Univerzitě Karlově v Praze.

Když 28. května letošního roku ukončil prorektor MU prof. RNDr. Eduard Schmidt, CSc., zasedání, svolané k udělení čestných doktorátů, odcházeli účastníci slavnostního aktu nejen dojati, ale hlavně s vědomím, že se vysoké pocty a ocenění celoživotního vědeckého díla dostalo osobnosti, která v slavných řadách čestných doktorů MU zaujme plně odpovídající místo. Prof. Josef Brožek je v celosvětovém měřítku uznáván (společně s prof. A. Keysem) jako zakladatel tzv. nutriční antropometrie, která je novým odvětvím ve výzkumu výživy a složení lidského těla *in vivo*, jež se uplatňuje v současné klinické medicíně.

*

Projev prof. dr. Stanislava Vepřeka při příležitosti udělení čestného doktorátu Masarykovy univerzity

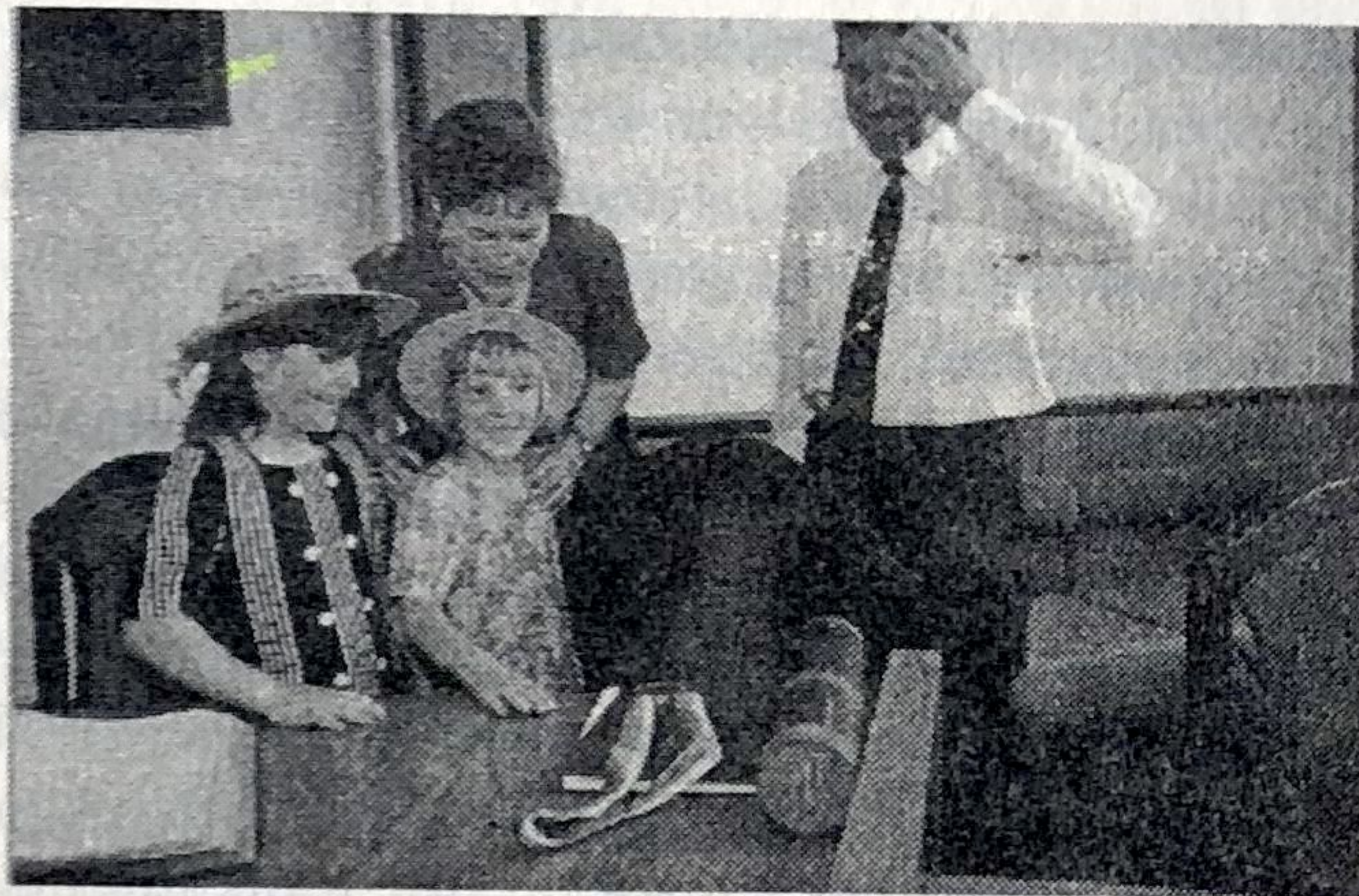
Vážený pane rektore, vážený pane prorektore, vážení členové vědecké rady, vážené kolegyně a kolegové, milí přátelé!

Vážený pane děkane,

srdečně Vám děkuji za to milé a lichotivé laudatio; obvykle si o sobě myslím horší věci.

Dovolte, abych nejprve poděkoval za tuto poctu a uznání, které se mi udělením čestného doktorátu Univerzity Tomáše Garrigue Masaryka dostalo. Je to pocta zavazující, budu se snažit, abych jí zůstal hoden.

Tomáš Garrigue Masaryk, jak říká moje maminka „tatiček Masaryk“, byl filozof, státník a člověk vysoce morální. Z mého mládí se mi zachovala řada jeho výroků, které mi moje maminka často

Prof. Stanislav Vepřek s rodinou po slavnostním aktu. Foto: Marie Kratochvílová.

Prof. Josef Brožek s manželkou (vpravo) a s gratulanty po slavnostním aktu. Foto: Marie Kratochvílová.

opakovala. Omezím se na dva, které už asi necituji doslovně:

1. „*Kolik řečí znáš, tolikrát jsi člověkem.*“

Několik těch řečí jsem jakžtakž pochytil, žádnou se nenaučil pořádně, pročez si ze mne moji polylingvističtí synové dělají legraci a naše malé dcerušky moje popletené členy „*der, die, das*“ velkoryse opravují. Holandštinu – ten nejvíce mluvený jazyk u nás doma – radši moc nezkouším, abych se zbytečně neztrapňoval. Co se týče češtiny, tu jsem, jak jste už jistě postrehli – dosti pozapomněl. Prosím vás o velkorysou toleranci, když tento proslov pronesu v řeči podobné češtině a budu ho číst.

Byl jsem ještě velice mladý hošík, když mi moje maminka vštěpovala další Masarykovu zásadu:

2. „*Nelhat, nebát se a nekrást.*“

Protože tu dobu nevinných dětských „polhávání“, motivovanou spíše bujnou fantazií nežli proľhaností, už máme za sebou, ponechám první třetinu Masarykova výroku na přemýšlení spíše politikům. Dobrá a slušná politika se dá dělat bez lhaní. Demokratická společnost moderního typu je velice náročná na vůli občanů věci denní natolik pozorně sledovat, aby se byli schopni orientovat v tom, co se děje, aby byli schopni rozeznat lež a pololež od faktů a na tom podkladě se ve volbách rozhodnout pro ty politiky, kteří – když